

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma) toimet vaativat resursseja; rahoitusta kouluille, nuorisotyöhön ja demokratiaa tukeville järjestöille niin viestintään kuin osallistumisen edistämiseenkin. Demokratiaohjelma vaikuttaa sinällään ajankohtaiselta ja siten perustellulta. Kuten raportissa todetaan, toimiva demokratia, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien toteutuminen ovat keskeisiä elementtejä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden sekä taloudellisen toimeliaisuuden näkökulmasta. Euroopan ja maailman turvallisuusympäristö on muuttunut levottomaksi, ja tällä on heikentäviä vaikutuksia demokratiaan ja ihmisoikeuksiin. Kuitenkin toimenpiteet, joita ohjelmassa mainitaan useassa kohdassa perustuvat vahvasti kuntasektorin työntekijöiden osaamiseen ja toimeliaisuuteen sekä koordinoituvastuuseen. Niukkenevien resurssien myötä demokratiaohjelman toteutuminen ehdotetulla tavalla vaatisi, joko lisäresursseja kuntasektorilla toimiville ammattilaisille tai ainakin nykyiset resurssit ja silloinkin se vaatisi vahvaa priorisointia työtehtävien saralla.

Orpon hallituksen leikkaukset ovat ristiriidassa demokratiaohjelman tavoitteiden kanssa. Vaikka ohjelma pyrkii edistämään demokratiaa, osallistumista ja erityisesti nuorten sekä heikommissa asemassa olevien osallistumista, leikkaukset koulutuksesta, sosiaali- ja terveystalouksista sekä kansalaisjärjestöjen tuesta vaikeuttavat näiden tavoitteiden toteuttamista. Monet ohjelman toimenpiteistä edellyttäisivät lisäresursseja, joten säästötoimet todennäköisesti heikentävät ohjelman vaikuttavuutta ja toteutusta. Ohjelma tuntuu tasapainoilevan resurssipulan ja demokratian edistämisen välillä ilman lisärahoitusta. Tavoitteet ja toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta toivottavaa on, ettei kuntien tai hyvinvointialueiden hallintoa kuormiteta uusilla osallisuuden ja demokratian edistämiseen liittyvillä velvoitteilla.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**
- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

Ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja viestintä sekä puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa, vaatii työntekijöiltä puoluepolitiikkaan perehtymistä sekä foorumin, jossa vaalitietoutta voidaan jakaa. Lisäksi puoluepolitiikka ja edustuksellinen demokratia eivät tunnu kiinnostavan nuoria kuten ennen, joten pelkät kanavat ja ymmärrettävä viestintä eivät tätä ratkaise. Kuitenkin kouluihin ja oppilaitoksiin voitaisiin lisätä demokratiakasvatusta, jolloin politiikka saataisiin tutummaksi ja helpommin lähestyttäväksi asiaksi nuorille. Vaalipaikat tulisi kunnissa huomioida siten, että ne ovat paikoissa, joissa nuoret kokoontuvat ja oleskelevat kuten kauppakeskukset (osin jo huomioitu), puistojen ja urheilupaikkojen läheisyys.

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

Kirjastolain mukaan kirjaston tehtävänä on edistää aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta. Kirjastot tavoittavat tutkimusten mukaan lähes 100 % lapsista ja nuorista ja toimivat lisäksi monessa kunnassa äänestyspaikkoina vaaleissa. Esimerkiksi Lahdessa on hyviä kokemuksia satuvaalien järjestämisestä lapsille samaan aikaan varsinaisen ennakkoäänestyksen kanssa. Lapset

saivat äänestää omista ehdokkaistaan ja tutustua heidän ajamiinsa asioihin. Satuvaalit näkyivät myös kirjastojen somessa. Käytännössä yhteistyö ja vuorovaikutus eri toimijoiden kesken jää usein arjen kiireen jalkoihin. Jos resurssit menevät arjesta selviytymiseen, kehittämistyö jää usein vähemmälle ja ei-pakollisista asioista karsitaan.

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

Kuntalaki ja laki hyvinvointialueesta linjaavat mahdollisuuden antamisesta vaikuttamiseen. Nuoret tarvitsevat kuitenkin myös tukea vaikuttamistoimintaan liittyvän tiedon ymmärtämiseen ja sisäistämiseen ja vaikuttamistyön tekemiseen sellaisilta henkilöiltä, jotka ovat kokeneita, tai joita on koulutettu, toimimaan nuorten kanssa ja jotka ymmärtävät päätöksentekoon liittyviä vaiheita ja huomioitavia asioita. Nuorisovaltuuston toimintaedellytyksistä huolehtimiseen täytyy kuulua kulloiseenkin asiaan liittyvän riittävän tiedon antaminen yksinkertaisella ja nuorten kannalta ymmärrettävällä kielellä. Nuorten pitää myös pystyä tekemään vaikuttamistyötä kielellä, joka on nuorille ymmärrettävää.

Kummivaltuutettutoiminta ja riittävä käsittelyaika tulee huomioida nuorisovaltuustotoiminnassa ja varata riittävästi aikaa myös nuorisovaltuuston muita nuoria keskusteluun osallistavalle toiminnalle. Päätöksenteossa pitää huomioida, että nuorisovaltuustossa asioiden käsittely saattaa viedä enemmän aikaa. Asiakokonaisuuksia pitäisi pystyä palastelemaan pienemmiksi ja selkeästi osoittaa nuorille mihin asioihin nuorten vaikuttamismahdollisuudet liittyvät. Päätöksentekoon liittyvää kieltä pitää pystyä sanoittamaan nuorille.

Nuorisovaltuustojen palkkiorakenteessa on eroavaisuuksia. Nuorisovaltuuston jäsen saattaa saada eriarvoista palkkiota suhteessa muihin vaikuttamiselimen jäseniin osallistuessaan esimerkiksi valtuusto- tai lautakuntatyöskentelyyn. Nuorisovaltuuston arvostuksen lisääminen vaatii palkkiokäytänteiden tarkastelua.

Nuorisovaltuustojen tekemä osallistamistyö on monin paikoin nuorisovaltuuston itsensä vastuulla. Nuorisovaltuuston yhtenä tehtävänä on kuitenkin osallistaa myös muita nuoria päätöksentekoon tuomalla meneillään olevia asioita nuorten keskeiseen julkiseen keskusteluun. Keskustelun synnyttämisen menetelmiä tulisi lisätä ja mahdollistaa verkossa tapahtuva osallistaminen sekä tukea nuorisovaltuustojen tapahtumajärjestämistä.

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

Lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen lisääminen sekä osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ovat keskiössä. Lisäksi kuntien sekä hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen aseman vahvistaminen on keskeinen toimenpide ko. kohdissa. Miten se tehdään? Nuorisovaltuustoihin hakeutuu pääsääntöisesti nuoria, jotka haluavat olla osallisia ja vaikuttaa kunnan nuorten asioihin, mutta miten saada mukaan osallistumaan ja kokemaan osallisuutta haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret? Ne nuoret, joiden ääni ei kuulu missään. Tähän osallisuuden "houkutteluun" tarvitaan osaavaa ammattihenkilökuntaa mm. Nuorisotyön saralta. Lisäksi nuorisovaltuustojen valtuuksia ja nuorten kuulemista ylipäätään kuntien päätöksenteossa tulisi lisätä. Turhan usein pyydetään nuoria vain lausumaan jotakin, mutta aidosti nuorten vaikutusmahdollisuudet voivat olla rajalliset.

Viranhaltijoiden yms. kuulemisosaamista ja rakenteita tulee myös lisätä mm. Skidialogin ja Erätaukomenetelmän avulla ja ottaa ne laajasti käyttöön kunnissa (koulut, oppilaitokset, nuorisotyö). Kunnissa tulee edelleen lisätä henkilöstön osaamista osallisuuden menetelmien käytössä sekä myös korostaa lasten ja nuorten kuulemisen merkitystä heitä koskevissa asioissa. Kuulemisen jälkeen on myös tärkeää viestiä kohderyhmälle, että miten heidän näkemyksiään on otettu huomioon esim. suunnittelussa.

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lapsen osallisuus ja kaikkien lasten osallisuuden tukeminen ovat kaiken toiminnan läpileikkaava periaate, joka näkyy paitsi ohjaavissa asiakirjoissa niin myös monin tavoin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käytännöissä vasukeskusteluista lasten leikkeihin, oppimisympäristöjen rakentamiseen oppimisalueiden sisältöjen toteuttamiseen. Lisäksi Lahdessa lasten osallisuuden mahdollistamista ja äänen kuulumista edistetään hyödyntämällä Skidialogia ja edistämällä sovitteluvaa toimintakulttuuria.

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle**
- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.**

Demokratiaohjelma korostaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen vahvistamista varhaiskasvatuksesta toiseen asteeseen sekä kansalaiskasvatuksen kehittämistä kouluissa.

Kuitenkin koulutussektorin leikkaukset, erityisesti korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten rahoituksen vähentäminen, vaikeuttavat näiden tavoitteiden saavuttamista. Esimerkiksi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen laajentaminen ja opetusmateriaalien kehittäminen vaatisivat lisää resursseja, ei vähennyksiä.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.**

Demokratiaohjelma painottaa haavoittuvien ryhmien, kuten nuorten, maahanmuuttajien ja erityisesti heikommassa asemassa olevien osallistumisen edistämistä. Ohjelmassa esitetään toimia, kuten nuorten ja muiden ryhmien tavoittaminen kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyön avulla. Hyvinvointialueiden rahoituksen leikkaukset ja sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset heikentävät pahimmillaan näiden edellä mainittujen ryhmien osallistumista, sillä heikentynyt sosiaaliturva ja vähenevät palvelut voivat rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja päätöksentekoon.

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,**
- **jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,**

- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

Kunnissa osallisuuden edistäminen tulee olla läpileikkaavana tavoitteena kaikilla palvelualueilla. Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista tuetaan yhteisellä osallisuusohjelmalla, jonka vuosikelloon jokainen palvelualue aikatauluttaa osallisuuden toimenpiteet. Keskeistä on myös mitata ja arvioida eri osallisuusmenetelmien vaikuttavuutta ja kehittää niitä edelleen. Kuntien kehittämistyöhön tarvitaan myös tukea esim. valtakunnallisilla koulutuksilla, valtionavustuksilla. Myös tiedon jakaminen ja välittäminen eri toimijoiden kesken uusista testatuista menetelmistä on tärkeää.

Monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tulee lisätä ja erityisesti lasten ja nuorten osallistumisen edellytyksiä tulee parantaa. Digitaaliset vaikuttamiskanavat ovat yksi keino tähän, mutta miten saada nuoret kiinnostumaan näistä kanavista? Alustat, joissa nuoret viihtyvät tulee ottaa haltuun sellaisella kielellä, joka puhuu nuorten kieltä ymmärrettävästi ja perustellusti. Lisäksi tulee olla nuorisotyön tms. ammattilaisia, jotka ns. houkuttelevat nuoria näille alustoille. Vanhat ja ummehtuneet tavat puhua ja kommunikoida eivät enää pure nuoriin.

Demokratiaohjelma tukeutuu yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen ja kulttuurialan toimijoiden kanssa muun muassa vaalitiedotuksessa, kansaliskasvatuksessa ja demokratiaa tukevien rakenteiden kehittämisessä.

Hallituksen kulttuuri- ja kansalaisjärjestöille kohdistuvat leikkaukset voivat pahimmillaan vähentää näiden järjestöjen kykyä toteuttaa demokratiaohjelmassa vaadittuja toimia, mikä sitten heikentää ohjelman tavoitelinjauksia osallistumisen ja demokratian edistämisessä.

Nuorten ja heikompiosaisten äänestysaktiivisuuden lisääminen:

Demokratiaohjelma painottaa äänestysaktiivisuuden lisäämistä erityisesti nuorten ja heikommassa asemassa olevien ryhmien keskuudessa. Tämän saavuttaminen vaatisi lisäresursseja esimerkiksi saavutettavan vaalitiedotuksen ja osallisuuden tukemiseen.

Leikkaukset kuntien rahoituksessa heikentää näitä edellytyksiä saavuttaa tavoitteita, jos resursseja esimerkiksi nuorisotyön ja vaalitiedotuksen kehittämisestä leikataan.

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

Kirjastolain mukaan kirjastojen tehtävänä on paitsi aktiivisen kansalaisuuden, demokratian ja sananvapauden edistäminen, myös yhteiskunnallisen vuoropuhelun lisääminen. Tätä voidaan toteuttaa paitsi tarjoamalla monipuolista aineistokokoelmaa myös järjestämällä tapahtumia, joissa kuntalaiset pääsevät keskustelemaan ajankohtaisista asioista tai itse järjestämään tapahtumia kirjastoissa. Lahden kirjastoissa on järjestetty useista ajankohtaisista asioista kuntalaisille keskusteluja Erätauko-menetelmää hyödyntäen. Asukkaita on myös kuultu osana päätöksentekoa tällä konseptilla. Kirjasto on monelle kuntalaiselle matalan kynnyksen paikka, jonne kuka tahansa kokee olevansa tervetullut. Sen vuoksi se toimii hyvin yhteiskunnallisen keskustelun foorumina. Näitä tehtäviä on tuettu myös mm. valtion demokratiahankeavustuksilla joitakin vuosia sitten. Suurin haaste onkin kirjastojen koko ajan kiristyvät toimintaresurssit. Osallistumisen edistäminen ei tapahdu itsekseen, vaan vaatii usein paljon työtä, jotta ihmiset tavoitetaan. Varsinkin jos halutaan tavoittaa usein marginaaliin jääviä ihmisryhmiä.

Lahdessa on myös kehitetty ja toteutettu skidialogeja. Skidialogilla rakennetaan yhteistä ymmärrystä lasten, nuorten ja aikuisten välillä tuomalla heidät yhteisen dialogin äärelle, kun on tarve ymmärtää lasten ja nuorten kokemuksia käsiteltävästä aiheesta. Päiväkodeissa on käyty miniskidialogeja, joissa huomioidaan lasten kehitystaso. Näin jo pienestä pitäen luodaan yhteisen keskustelun kulttuuria ja taitoa tuoda esiin omia näkemyksiä. Erätaukokeskusteluja voidaan toteuttaa myös eri yhdistysten ja yhteisöjen kanssa yhteistyönä, jolloin on mahdollista tavoittaa myös ryhmiä, jotka kokevat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuutensa heikoiksi.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,**
- **alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

Kuntien ja hyvinvointialueiden osallisuusohjelmilla luodaan rakenteet osallisuustyöhön ja sen kehittämiseen alueella. Kuntalaisten osallisuuden edistämiseksi tarvitaan alueellista yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Lakisääteisiä vaikuttamistoimieliimiä (vanhusneuvosto, vammaisneuvosto, nuorisovaltuusto) tulee hyödyntää nykyistä paremmin eri asioiden ja päätöksenteon valmistelussa. Tarvitaan myös näiden sekä kunnissa että hyvinvointialueella toimivien vaikuttamiselinten yhteistyötä, jotta voidaan arvioida esim. hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksia.

Eri ryhmien kuuleminen ja mahdollisuus aidosti vaikuttaa valmisteltaviin asioihin lisää kuntalaisten kiinnostusta osallistua demokratiatyöhön eri tasoilla. Paikallista demokratiaa voidaan toteuttaa esim. alueellisten kumppanuuspöytien kautta, jolloin niissä toimivat kuntalaiset voivat osallistua ja vaikuttaa oman asuinympäristönsä sekä kaupungin kehittämiseen. Osallistuvan budjetoinnin kautta kuntalaiset voivat esittää ideoitaan erilaisiin teemoihin liittyen sekä myös äänestää toteutukseen etenevistä ideoista. Matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa voidaan entistä laajemmin tavoittaa eri-ikäisiä kuntalaisia. Keskeistä on myös tukea paikallisten yhdistysten ja yhteisöjen toimintaa ja toteuttaa yhdessä kuntalaisten osallisuutta lisääviä toimenpiteitä.

Tärkeää on myös kehittää eri osallisuuden muotoja, jotta tavoitetaan myös niitä kuntalaisia, jotka ovat vaarassa syrjäytyä tai kokevat, että heillä ei ole mitään mahdollisuutta vaikuttaa elinympäristönsä asioihin. Osallisuus on vahvasti yhteydessä hyvinvointiin: matalan osallisuuden kokemuksen on todettu liittyvän muun muassa vakavaan psyykkiseen kuormittuneisuuteen, yksinäisyyteen ja huonoksi koettuun työkykyyn. Kokemus osallisuudesta lisää hyvinvointia, turvallisuutta, uskoa tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin. Keskeistä on myös kuulla kuntalaisia, että millä tavoin he haluavat osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen – ja vaikuttamisen menetelmien pitää kehittyä ajan mukana ja niiden vaikuttavuutta pitää säännöllisesti arvioida niin kuntalaisten kuin eri valmistelijoidenkin näkökulmasta.

Tavoitelinjalus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**

- asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,
- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

Tavoitteet ja toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta toivottavaa on, ettei kuntien tai hyvinvointialueiden hallintoa kuormiteta uusilla osallisuuden ja demokratian edistämiseen liittyvillä velvoitteilla. Lahden kaupungin systeemisen tason osallisuuskäytänteet ovat edistyksellisiä mm. kumppanuuspöytämallin myötä, vaikka osallisuuteen liittyvää koordinaatiota ja ohjeistusta tulee edelleenkin kehittää.

Huom! Luvun 3.6 ja tavoitelinjausten 12 – 15 osalta ei tule lisättävää lausuntotekstiä.

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Huom! Luvun 3.6 ja tavoitelinjausten 12 – 15 osalta ei tule lisättävää lausuntotekstiä.

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

-

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

-

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

-

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Nordberg Pia

Lahden kaupunki - Päivi Pitkänen, sivistyksen palvelualue/osallisuus ja hyvinvointi